

Erik af Pommerns mønter i Nederlandene

Af Jos Benders¹

For nyligt dukkede der en slidt og svært bestemmelig mønt op i et lot på syv mønter erhvervet fra en metaldetektorbruger. De øvrige seks mønter var flamske og burgundiske småmønter fra sent 1300-tal og 1400-tallet. Det drejer sig om en serie enkeltfund fra middelalderbyen Zierikzee og fra den nærvedliggende landsby Ouwerkerk på øen Schouwen-Duiveland i den nederlandske provins Zeeland. Efter rengøring² kunne mønten bestemmes som en kobbersterling, præget i Næstved for den danske konge Erik af Pommern (1396-1439) (figur 1).

Danske middelaldermønter findes sjældent uden for landets grænser, men netop Erik af Pommerns mønter udgør en undtagelse fra denne regel. Jens Christian Moesgaard har sammen med forskellige kolleger publiceret en række oversigter over sådanne fund³. Som et supplement fremlægges her i tabel 1 fund gjort i Nederlandene af danske mønter fra denne hersker⁴.

Udgangspunktet for listen er den digitale version af databasen NUMIS (tjekket 25. september 2022). NUMIS indeholder møntfund fra Nederlandene, både enkeltfund og mønter fra skattefund. Basen blev startet i 1997, og også oplysninger fra tidligere analoge fundregistreringer er inkluderet i den⁵. Det er den mest dækkende database over nederlandske møntfund. Det skal imidlertid understreges, at digitaliseringen af de analoge fundregistreringer endnu ikke er tilendebragt. I sin digitale version er NUMIS derfor ikke helt komplet for alle nederlandske møntfund, som det fremgår af tabel 1. Supplerende tjek er nødvendige for at få et mere fuldstændigt – eller mere præcist, et mindre ufuldstændigt – billede. Cruysheer samt Van Dijk og Bil⁶ har forsket i udbredelsen af specifikke mønttyper, og de var i stand til at fordoble antallet af fund i forhold til NUMIS⁷.

Den første tilføjelse til listen dukkede op, da oplysningerne om sterlingen i Utrecht 1972 skattefundet skulle tjekkes. Fundpublikationen nævnte en tilsvarende sterling i Culemborg 1963? skatten, som endnu ikke er blevet indtastet i den digitale version af NUMIS⁸. En kobbersterling fundet under en udgravning i Zutphens hovedkirke optræder i den forholdsvis nyudgivne udgravningsrapport, der tilsyneladende endnu ikke er behandlet i NUMIS (figur 2)⁹. Det samme er tilfældet med kataloget udgivet 2021 over mønter fundet af en afdød metaldetektorbruger, som indeholder to, måske tre danske hul-

Mønterne er vist i ca. 200%

Figur 1. Kobbersterling fundet i eller nær ved Zierikzee, 15-17 mm & 0,85 g.
Figur 2. Kobbersterling fundet i Zutphen.

Fig. 3-A

Fig. 3-B

Fig. 3-C

Fig. 3-D

Fig. 4

Figur 3. Fire hulpenninge fundne ved Egmond-Binnen.

A+B. Danske kronehulpenninge.

C. Muligvis dansk kronehulpenning.

D. Kolberg, Pommern, hulpenning.

(Figur 3-C er fotograferet med en anden lysvinkel end de øvrige. 3-D er bestemt af Jens Christian Moesgaard).

Figur 4. Sterling fundet i Oudewater.

- 1 Tak til Jens Christian Moesgaard for opmuntring, forslag og dansk bearbejdning af manuskriptet samt til Anton Cruysheer og Jan Pelsdonk for kommentarer til tidligere versioner af artiklen.
- 2 Jeg takker Rasmus Thelen for rengøring af mønterne.
- 3 J.C. Moesgaard & A. Clairand, "Erik af Pommerns danske mønter i Vesteuropa", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 1998, 1, s. 2-5; J.C. Moesgaard, "Danish Fifteenth Century Coins in England", *Spink Numismatic Circular*, 107-1, 1999, s. 5-6; A.-F. Auberson & J.C. Moesgaard, "Erik af Pommerns mønter i Svejts", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2010, 3, s. 119-121.
- 4 Det kan nævnes, at nogle få fund af mønter fra andre danske konger er kendt. Se NUMIS (for eksempel 1141880, Hans, hvid) og Buis & IJzendoorn, anførte arbejde, s. 104 (se note 10), nr. 12.3.138 (Christopher II, MB 645).
- 5 J. Pelsdonk, *Quo Vadis, NUMIS?* (Amsterdam 2013). Se: <https://koninklijkgenootschap.nl/wp-content/uploads/VGL2014-Pelsdonk-Quo-Vadis-NUMIS.pdf>.
- 6 A. Cruysheer, "De munten van graaf Floris III van Holland (1157-1190); Het LEO-type: inventarisatie en hypothese", *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 103, 2016, s. 69-98; P. van Dijk & M. Bil, "Moneta Walacren; 13e-eeuwse penningen uit Middelburg", *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde*, 106, 2019, s. 19-54.
- 7 For en liste over supplerende kilder: A. Cruysheer, *A method for coin research in The Netherlands* (uden sted 2022) på www.academia.edu/85901040/_2022_A_method_for_coin_research_in_The_Netherlands.
- 8 H.E. van Gelder, "Utrecht 1972", *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 58-59, 1971-72, s. 174-182; H.E. van Gelder, "Culemborg 1963?", *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 51, 1964, s. 46-49.
- 9 H.A.C. Fermin, "Munten uit de Sint-Walburgiskerk", i: H.A.C. Fermin m. fl. (udg.) *God, geld en gebeente* (Zutphen 2019), s. 99-204, se s. 126-127, nr. 8.6.7.1, inv.nr. 197.65 (16 mm, 0,965 g).
- 10 Buis, P. & M.W. IJzendoorn (2021) *Kennemerland in metaalvondsten; Het levenswerk van detectorzoeker Herman Zomerdijk* (Castricum 2021), s. 104, nr. 12.3.139 = inv.nr. 5281-0232 (0,24 g) og 5281-0234 (0,33 g). Et tredje eksemplar (5281-0235; 0,38 g) er måske af same type, men det er for dårligt bevaret til at kunne sige det med sikkerhed.
- 11 Jeg takker Hendrik De Backer for supplerende detaljer. Se <https://atmikes.be/index.php/15de-eeuw/1914-erik-van-pommern-sterling-n-stved-z-j-ca-1404-1413> (set 27. september 2022). 0,72 g; 15 mm.

penninge samt tre ikke-danske hulpenninge (figur 3). Disse seks mønter hører muligvis til samme fund, men det kan ikke bevises, idet intet vides om fundomstændighederne ud over fundstedet Egmond Binnen, Adelbertusweg¹⁰. Endeligt omtaler en flamsk hjemmeside, hvis ejer hjælper detektorbrugere med at bestemme deres fund, en sterling, der var fundet i jorden i Oudewater (figur 4)¹¹.

For at sikre at få alle kobbersterlinge med, blev der søgt i NUMIS efter herskabet Randerath (i dag en del af Tyskland, tæt på grænsen til Nederlandene). Et belgisk fund gjort i 1800-tallet indeholdt nemlig en dansk kobbersterling præget i Randers i Jylland, der på fundtidspunktet fejlagtigt blev tilskrevet Randerath. Auberson & Moesgaard har fremført, at dette måske kunne have ledt til, at andre danske kobbersterlinge kunne være blevet fejlbestemt som stammende fra Randerath, men det var ikke tilfældet i NUMIS¹².

Tre bemærkninger til listen vil være på sin plads. For det første er der kun registreret en kobbersterling i NUMIS¹³. Dette stykke indgik i en skat, som aldrig blev gennemarbejdet og publiceret, for det blev spredt. Fundet bestod sandsynligvis af 67 småmønter, hovedsagligt flamske og burgundiske miter (middelalderlig nederlandsk småmønt). Den blev fundet ved Middelburg, som ikke er langt fra Zierikzee, hvor den ovennævnte kobbersterling stammede fra, men fra en anden ø, nemlig Walcheren. For det andet er for mønten fra Castricum (NUMIS 1006460) ikke registreret nok detaljer til at kunne bestemme mønttypen. For det tredje er de fleste fund tydeligvis enkeltfund fundet af metaldetektorbrugere (i tabel 1 angives undtagelserne), heriblandt kobbersterlingen fra udgravningen i Zutphen, hvor metaldetektorbrugere hjalp de kommunaltansatte arkæologer.

I alt er 13 sikre Erik af Pommern-mønter registreret i Nederlandene, hvortil endnu en hulpenning måske skal føjes. Intet andet land uden for Norden kan fremvise flere fund. Imidlertid kan dette faktum ikke uden videre bruges til at konkludere, at disse mønter var mere i omløb i Nederlandene end i andre ikke-nordiske områder. Hvis man vil sammenligne fundbilleder mellem lande på et korrekt grundlag, kræves det, at alle fund bliver registreret, og det er langt fra tilfældet. Selv i Nederlandene med en årtier-lang tradition for aktiv fundregistrering, en liberal metaldetektorpolitik og en veludbygget national database kunne antallet af fund uden alt for stor indsats ret let fordobles i forhold til NUMIS. Derudover kan vi være rimeligt sikre på, at en ukendt andel af fundene ikke bliver anmeldt og registrerede, så der er sikkert endnu flere Erik af Pommern mønter i Nederlandene end dem, der fremgår af tabel 1.

Figur 5. Kort over Nederlandene (med middelalderlige grænser og kystlinje) med fund af Erik af Pommern mønter.

Sort: hulpenning. Blå: kobbersterling. Rød: sterling. Grøn: ubestemt.

Valør	Møntsted	Galster	Fundsted	Fundår	NUMIS-nr.	Fundtype
Hulpenning	-	5	Rotterdam	1991	1025020	-
Hulpenning	-	5	Haarlem	1997	1013132	-
Hulpenning	-	5	Egmond-Binnen			Muligvis skat
Hulpenning	-	5	Egmond-Binnen			Muligvis skat
Kobbersterling	Næstved	7	Middelburg	1998	1020137	Skat nedlagt efter ca. 1425 (?)
Kobbersterling	Næstved	7	Zierikzee eller Ouwerkerk	før 2022		-
Kobbersterling	Lund	10	Zutphen	2019		-
Sterling	Næstved	4	Oudewater	2022		-
Sterling	Næstved	4	Utrecht	1972	1053783	Skat sandsynligvis nedlagt 1483
Sterling	Lund	9	Alkmaar	1995	1001303	-
Sterling	Lund	9	Culemborg	1963?		Skat nedlagt efter 1477
Sterling	Lund	9	Buren	1991	1034595	-
Ukendt	-		Castricum	1992	1006460	-

Tabel 1. Danske mønter fra Erik af Pommern fundet i Nederlandene (sammenstillet 30. september 2022)

Lignende overvejelser spiller sandsynligvis også en rolle i andre lande, så det er umuligt at sammenligne på et sikkert grundlag. I denne sammenhæng er lovgivningen omkring metaldetektering i de forskellige lande et hovedspørgsmål. Metaldetektering er lovlig i Nederlandene, og finderne får 50 % af værdien på fundene, så der er gode incitamenter for at få folk til at rapportere deres fund, specielt af småmønter af lav værdi. Man kan med stor sandsynlighed antage, at en større andel af fundene bliver indrapporteret i Nederlandene end i lande, hvor metaldetektering er forbudt eller på anden måde begrænset. Det bør dog fremhæves, at NUMIS i perioder har haft meget begrænsede personaleresourcer, hvilket betød et stort efterslæb i svar til finderne. Samtidigt opstod på privat initiativ en række hjemmesider, hvor findere kunne få hjælp til bestemmelse af deres fund, men som ikke nødvendigvis sørgede for systematisk registrering af fundsteder. Dette har givetvis haft en negativ effekt på indrapporteringsraten til NUMIS, og det er sikkert forklaringen på, at tabel 1 ikke indeholder et eneste fund gjort mellem 1998 og 2019.

Erik af Pommerns mønter må ses som fremmede i det nederlandske møntomløb. Deres motiver ligner ikke de lokale mønters, og den geografiske spredning af fundene er stor (figur 5). De danske mønter passer ikke ind i det lokale møntsystem, og de er ikke bevidst eksporterede til Nederlandene med henblik på at forsyne landet med småmønt. De er sikkert kommet drypvist gennem handelskontakter og måske pilgrimsrejser. De må helt enkelt være blevet absorberet i den cirkulerende møntmasse, der i 1400-tallet var meget sammensat. Specielt for småmønter synes motivet at have været "alt kan bruges", selv når en præcis værdi ikke kunne fastsættes. Møntmesterfamilien Comhaer kan ses som det bedst kendte eksempel på sådanne forbindelser i den numismatiske litteratur. Før han kom til Danmark, levede Gerrit Comhaer i slutningen af 1300-tallet i Deventer¹⁴.

¹² Auberson & Moesgaard, anførte arbejde (note 3).

¹³ <https://nnc.dnb.nl/dnb-nnc-ontsluiting-frontend/#/numis/>

¹⁴ G. Galster, "Møntmesterslægten Comhaer", *Moneta, Meddelanden från Skånes Numismatiske Förening* I, 1932, s. 15-26; J.S. Jensen, "Later medieval mints and mintmasters in Scandinavia", *Later Medieval Mints* (red. N. Mayhew, P. Spufford), Oxford 1988, s. 202-221; G. Stefke, "Der Beginn der Sterling-Prägung in Lund und das Ende der Münzstätte Næstved. Zur Geschichte der Münzprägung des frühen 15. Jahrhunderts im regnum Dacie und im östlichen Norddeutschland", *Studia Numismatica, Festschrift Arkadi Molvogin 65* (red. I. Leimus), Tallinn 1995, s. 151-71.